

succes werd. Alleen in de achttiende eeuw verschenen er al meer dan zeventig edities van dit werk. De kracht van het boek was de emotie. Het staat bol van de vele uitweidingen over sociale, ethische en religieuze onderwerpen, iets dat op dit moment nauwelijks meer bewondering kan wekken, maar voor de tijdgenoot was dit actueel. Het ging over de standen, over het recht van enkelen en de machteloosheid van velen, thema's die we ook weer tegenkomen in de *Bekentenissen*.

Rousseau stelt zijn maatschappij (een 'wijde woestijn') aan de kaak waar de etiquette de plaats inneemt van natuurlijkheid en moraal. Hij laat zien dat hij in alle eenvoud kan leven, ver van het hof en van de stad, in een tuinhuisje ('ik had een afgelegen woning in een aangename uithoek') op de Ermitage te Montmorency, eigendom van mevrouw d'Epinay. Hier bracht hij, samen met zijn geliefde Thérèse, tuinierend en schrijvend gelukkige jaren door. Ook al wijzen zijn (voormalige) vrienden en vooraanstaande tijdgenoten Grimm en Diderot zijn levensstijl af, de ster van Rousseau stijgt. Hij wordt ongekend populair en het publiek wordt nieuwsgierig naar deze nieuwe profetie.

Een ander belangrijk thema is passie en deugdzaamheid, het tijdelijke en het ware van de liefde. In de *Bekentenissen* schrijft hij hierover aan de hand van zijn eigen ervaringen. Als een flinke vijftiger kan hij nog met weemoed terugdenken aan zijn jongensjaren. De kortstondige liefdes die hem in vuur en vlam zetten. Maar ook de herinnering aan de goedheid van zijn bescherm-

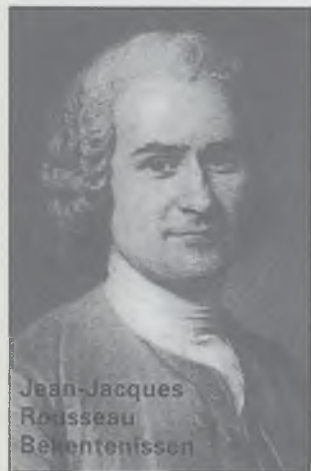
vrouw en minnares Madame de Warens ('Maman') brengt hem nog steeds in vervoering. 'Zonder het te bemerken beschreef ik daar mijn tegenwoordige toestand; ik schilder er Grimm, Madame d'Epinay, Madame d'Houdetot, Saint Lambert, mijzelf. Hoeveel verrukkelijke tranen heb ik onder het schrijven vergoten!'

Tegenwoordig wordt veel ervan gezien als langdradig en overbodig, maar de tijdgenoot verstond en voelde wat

Rousseau wilde zeggen. Zijn kracht was dat de lezers begrepen dat hij meende wat hij schreef.

Het contrast tussen de *Bekentenissen* en de roman van Barbero is groot, ook al beschrijven ze nagenoeg dezelfde periode. Het is vooral de sfeer van beide boeken die dit verschil zo duidelijk maakt. De langdradige en gevoelige Rousseau tegenover de vlotte, bijna hedendaagse, Pyle. Een Amerikaanse 'negentiende eeuwse' ontdekkingsreiziger die zonder veel problemen met hoog en laag omgaat om alleen het eigen doel na te streven is een figuur die schril afsteekt bij een echte achttiende-eeuwer met passie, die in de winter van 1770-71 tot twee maal toe, in een select gezelschap zijn *Bekentenissen* voorleest ... zeventien uur lang.

Kees Torremans

Jean-Jacques Rousseau
Bekentenissen

50 JAAR PvdA

Martin Mevius, Lennart Booij en Erik van Bruggen, *Hier: de Partij van de Arbeid*, Amsterdam 1996.

De PvdA had in 1994 bij het honderdjarig bestaan van de Nederlandse sociaal-democratie al flink uitgedaagd met een degelijk overzichtswerk, een aardige expositie en een fraaie serie geschreven portretten. Vergeleken daarbij heeft ze van haar vijftig jarig bestaan wel heel weinig werk gemaakt. *Hier: de Partij van de Arbeid* is een obligate bundel van 34 interviews, afgenomen door "jonge mensen die geïnteresseerd zijn in de sociaal-democratie" - kennelijk was het niet mogelijk jongeren te vinden die gewoon sociaal-democraat zijn. De vraaggesprekken bieden veel dat ook elders al te lezen was. Zo mag de onvermijdelijke Van der Goes van Naters nog eens vertellen over zijn laatste bezoek aan zijn doodzieke vijand Koos Vorrink, en doet Ed. van Thijn voor de zoveelste keer uit de doeken dat de kabinetsformatie van 1977 mislukte omdat Den Uyl en hij elkaar op het beslissende moment verkeerd begrepen. Ook veel anekdotes - bijvoorbeeld over staatssecretaris Jan Schaeffer die in zijn spijkerpak in Engeland werd aangezien voor de lijfwacht van Marcel van Dam - zijn oudbakken. De eindredactie lijkt bovendien niet erg grondig aangepakt. Niet alleen viel ik over de taalfouten, ook verbaasde ik me over kinderlijke missers als de mededeling dat het kabinet-Den Uyl eind 1976 viel.

Toch biedt een dergelijke bundel altijd wel het nodige vermaak. De aardigste anekdote vond ik het verhaal over de ontvangst die premier Den Uyl een delegatie van Franse socialisten onder leiding van Francois Mitterrand bereidde. "In de middag sprak hij met een heleboel partijgenoten, waardoor er niet veel tijd was voor een uitgebreide lunch. Er werden broodjes geserveerd. Mitterrand keek wel wat zuur, maar het vooruitzicht van een etentje op het Catshuis verzachtte het leed enorm. Op het Catshuis kwam Joop veel te laat binnen, alsof hij de afspraak vergeten was, en zei: 'Ik heb ook wat broodjes besteld'. Het werd een totale ramp. Er waren dertig broodjes voor veertig mensen. Liesbeth den Uyl had papieren pakken Albert Heijn-wijn voor die Fransen gekocht. Het was vreselijk en eigenlijk is het nooit meer goed gekomen. Mitterrand was tot in zijn ziel beledigd."

Maar dit soort verhalen maakt nog geen goed boek. Misschien had de PvdA voor de viering van het vijftig jarig bestaan beter de suggestie kunnen overnemen die Jan Nagel in het boek doet: hij zou het een geweldig idee vinden als de PvdA een congres zou houden speciaal voor mensen die hun lidmaatschap hebben opgezegd. "Dat zijn er meer dan het huidige aantal leden, dus voor de opkomst hoeft je niet te vrezen".

Dik Verkuil

CHE

Jean Cormier, *Che Guevara. Een biografie* (Babylon/De Geus, Amsterdam 1996), 445 blz., prijs f49,50.

Geland op Cuba na een afmattende overtocht op het schip de Granma, is Fidel Castro met een groepje rebellen landinwaarts getrokken. Hun voeten bloeden in hun nieuwe soldatenschoenen en de voedselrantsoenen zijn al snel op. Verraden door een boer worden de uitgeputte mannen uit-

eengejaagd door het regeringsleger van dictator Batista. Een van hen is Ernesto 'Che' Guevara, die op dat moment voor een dilemma staat. Vlak bij hem heeft een vluchtende strijdmakker een doos munitie verloren; zelf draagt hij een rugzak vol medicamenten. De twee tezamen kan hij onmogelijk tillen, dus moet hij kiezen: kiezen tussen wat hij in zijn memoires zal noemen zijn roeping als arts en zijn plicht als guerrillastrijder. Hij kiest voor het laatste. De zak medicijnen blijft achter.

Het is 1956: de Cubaanse revolutie is op gang gekomen en daarmee ook de mythevorming rond Che Guevara, die mede dankzij deze symbolische episode legendarische proporties zou aannemen. *Che Guevara. Een biografie* van de Franse journalist Jean Cormier is, anders dan de achterflap suggereert, niet de eerste biografie over de beroemde Argentijn, wiens leven rijk is gedocumenteerd. Evenmin voegt Cormier onbekende feiten toe aan het levensverhaal van de man die in 1967 op 41-jarige leeftijd in de Boliviaanse guerrillaoorlog stierf. Wel nieuw zijn de herinneringen van enkele van Guevara's naasten, zoals zijn eerste dochter en een levenslange vriend, die door Cormier werden geïnterviewd.

Wie zich wil laten meeslepen door het onwaarschijnlijke maar waar gebeurde verhaal van de intellectueel in de jungle, heeft aan biograaf Cormier een goeie. In zijn voornamelijk anekdotische relaas, dat bol staat van de stoeremannenromantiek, wordt Che's spannende rebellenleven uitgebreid belicht. De wat veeleisender lezer daarentegen zal zich storen aan Cormiers gewoonte bij citaten geen bronnen of data te vermelden, maar meer nog aan zijn gebrek aan diepgang. Niet alleen het persoonlijke leven en de karakterontwikkeling van de revolutionair komen er bekaaid af, maar ook voor de nuances van de internationale politiek heeft Cormier weinig geduld.

Doordat hij Guevara's daden en denkbelden isoleert van hun historische context bewijst Cormier geen dienst aan de geloofwaardigheid van een figuur die zowel exemplarisch was als uniek: exemplarisch voor de bevlogenheid van een generatie, maar uniek omdat hij een van de weinigen was die werkelijk de moed hadden voor hun idealen te sterven.

Romantisch was hij, aldus Cormier: *'Maar romantici met hersens, een hart en cojones zoals hij die had, die komen niet vaak voor in de geschiedenisboekjes'*. Inderdaad. En nu is het wachten op de volgende geschiedenisboekjesschrijver die de persoon achter deze 'romanticus met ballen' echt inhoud geeft.

Katja Noordam

SURINAME

H. Buddingh, *Geschiedenis van Suriname* (Het Spectrum, Utrecht 1995), 424 blz., prijs f39,90.

Op 25 november 1975 werd Suriname een onafhankelijke staat na zo'n drie eeuwen door Nederland gekoloniseerd te zijn geweest. In het nieuwe bestel werkten politieke en etnische tegenstellingen echter verlamdend op het bestuur van het land. Toen de 34-jarige Desi Bouterse met zestien sergeanten op 25 februari 1980 zijn coup pleegde, oordeelden vele Surinamers daar gunstig over. Deze militaire machtsovername werd geen staatsgreep genoemd, maar een 'ingreep'. De grondwet werd immers gehandhaafd en op 15 maart trad een burgerregering onder premier Chin a Sen aan. Op 13 augustus

van datzelfde jaar pleegde legerleider Bouterse een 'administratieve coup' en werd de grondwet wel buiten werking gesteld. Tot 1987 zwaaide een militair bewind de scepter in Suriname.

Voor de regelmatige krantenlezer zijn deze gegevens misschien bekend, maar beter blijven hangen zijn de 'decembermoorden' (1982) en het tot de verbeelding sprekende 'junglecommando' onder leiding van Ronnie Brunswijk, dat vanaf 1986 Oost-Suriname beheerste.

Hans Buddingh' gaat uitgebreid in op de politieke en economische ontwikkelingen en verwikkelingen in het Suriname van na 1975. De auteur, redacteur van *NRC-Handelsblad*, bezocht Suriname een aantal keren en is in de gelegenheid geweest het een en ander van nabij mee te maken.

Over de geschiedenis van Suriname vóór 1975 weet de gemiddelde krantenlezer veel minder. Ook aan deze periode, van de vroegste kolonisatie tot 1975, besteedt Buddingh' veel aandacht. Toen Europeanen voet aan wal zetten op de 'Wilde Kust', waar Suriname deel van uitmaakt, werd het gebied bevolkt door twee elkaar bestrijdende indianenvolkeren, de Arowakken en de Caraïben. In de zestiende eeuw was deze Wilde Kust de plaats waar Spanjaarden, Engelsen en Nederlanders dachten en hoopten El Dorado te vinden. In de zeventiende eeuw werd Suriname gekoloniseerd, in 1651 door de Engelsen en vanaf 1667 door de Nederlanders, die onder leiding van A. Crijnssen de kolonie op de Engelsen buit hadden gemaakt.

Tot de eerste kolonisten behoorden sefardische joden, die zich na het Nederlandse echec met Brazilië in Suriname vestigden of die direct uit Europa migreerden. Behalve Engelse, joodse en Nederlandse kolonisten, vestigden zich tevens Franse Hugenoten en Duitsers die hun geluk zochten in de landbouw of onder de paraplu van de Hernhutters het christendom propageerden, vooral aan de indianen en de neger-slaven.

De negerslaven vormden de grootste groep in Suriname en werden vooral te werk gesteld op plantages of in de huishoudingen van kolonisten. Weggelopen Surinaamse slaven, de zogenaamde 'marrons', namen in de achttiende eeuw een uitzonderlijke plaats in. Marronage kwam ook wel voor in andere koloniën, maar in Suriname verwierven de marrons een eigen positie en kregen zij het koloniale bestuur op de knieën. Surinaamse marrons vestigden zich vooral in de dichtte oerwouden en vormden daar leefgemeenschappen - vandaar de naam 'bosnegers'. Het lukte de Nederlanders niet het weglopen van slaven met geweld te onderdrukken en het alternatief was het sluiten van vrede onder een aantal voorwaarden.

Buddingh's *Geschiedenis van Suriname* is zeer informatief, goed leesbaar en mag zeker niet ontbreken in de boekenkast van - al dan niet wetenschappelijk - geïnteresseerden in Suriname en zijn historie.

Angelie Sens